

Frederick Whiting
Ιστορικός, Ανεξάρτητος Ερευνητής

Η ΣΟΥΗΔΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΣΟΥΗ

S.A. Prince Hé

Gustave - Ar

aug Louis

Φοιτες τ' Ασίνε.

01

Ασίνη, Οκτώβριος 1922.
Πάνω σειρά (από αριστερά):
Carl Henrik Jensen-Carlén,
Einar Gjerstad, Otto Frödin,
Axel W. Persson, Gunnar
Hultin. Κάτω σειρά (από
αριστερά): Erik Wettergren,
Carl-Gustaf Hamilton, Alan
Wace, πρίγκιπας Γουσταύος
Αδόλφος, Charles Picard
(διευθυντής της Γαλλικής
Σχολής Αθηνών), Νικόλαος
Κυπαρίσσης (Έφορος
Αρχαιοτήτων Αργολίδος),
Axel Hallin, Harald Faith-Ell.
Φωτ.: École française
d'Athènes.

ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΔΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΑΘΗΝΩΝ

SVENSKA INSTITUTET I ATHEN

ΤΕΥΧΟΣ 140 Δεκέμβριος 2022 — 19

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΣΟΥΗΔΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Από το 1894 μέχρι σήμερα, Σουηδοί κλασικοί αρχαιολόγοι έχουν ερευνήσει δεκατρείς αρχαιολογικές θέσεις της Ελλάδας. Η πλειονότητα των θέσεων αυτών εντοπίζεται στην Πελοπόννησο, ωστόσο έρευνες πεδίου έχουν διεξαχθεί και στην Κρήτη, στη Στερεά Ελλάδα και στη Θράκη. Σήμερα τρία ερευνητικά προγράμματα περιλαμβάνουν ανασκαφικές εργασίες εν εξελίξει, στην Καλαύρεια, τον Βλοχό και την Ερμιόνη. Παράλληλα πραγματοποιούνται μελέτες του ήδη ανασκαμμένου αρχαιολογικού υλικού.

Παρά τη σχετικά μικρή κλίμακα του Σουηδικού Ινστιτούτου Αθηνών (ΣΙΑ), Σουηδοί αρχαιολόγοι ερευνούν θέσεις μεζονος αρχαιολογικής σημασίας ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα. Αρχικά η εργασία αυτή βασιζόταν σε προσωπικές επαφές και στη δυνατότητα εξασφάλισης αδειών ανασκαφής με την υποστήριξη των υφιστάμενων ξένων σχολών της Αθήνας. Οι πρώτες αρχαιολογικές εργασίες από Σουηδούς στην Ελλάδα καταδεικνύουν τη σημασία των διασυνδέσεων με το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο (Καλαύρεια, Άφιδνα) και τη Γαλλική Σχολή Αθηνών (Ασίνη).

ΚΑΛΑΥΡΕΙΑ, ΑΦΙΔΝΑ (1894)

Η πρώτη ανασκαφή από Σουηδούς αρχαιολόγους στην Ελλάδα έγινε το 1894 στην Καλαύρεια, το μεγαλύτερο από τα δύο νησιά του σημερινού Πόρου. Διευθυντές της ήταν ο Samuel (Sam) Wide και ο Lennart Kjellberg. Η ανασκαφή έγινε κατ'εξάιρεση, χάρη στις προσωπικές επαφές των Διευθυντών με το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών. Το ίδιο έτος, σημειώνεται και μια άλλη μεμονωμένη περίπτωση αρχαιολογικής έρευνας: η έρευνα πεδίου στον προϊστορικό οικισμό της Άφιδνας στη βόρεια Αττική από τον Sam Wide.

Τόσο ο Wide όσο ο Kjellberg υπήρξαν φοιτητές του Einar Löfstedt του πρεσβύτερου, καθηγητή Αρχαίων Ελληνικών στο Πανεπιστήμιο της Ουψάλα. Ο Löfstedt είχε επισκεφθεί την Ελλάδα τα έτη 1876 και 1877 και συμμετείχε στις γερμανικές ανασκαφές στην Ολυμπία, που είχαν ξεκινήσει το 1875. Ο Wide είχε συζητήσει το θέμα πιθανών ανασκαφικών θέσεων στην Ελλάδα με τον Wilhelm Dörpfeld, τον διευθυντή του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Αθηνών. Ο Dörpfeld πρότεινε τέσσερις θέσεις: την Αρχαία Αγορά Αθηνών, τον ναό του Ποσειδώνα στην Καλαύρεια, τον οικισμό της Άφιδνας και τη μυκηναϊκή ακρόπολη της Μιδέας στην Αργολίδα. Πράγματι, τρεις από τις θέσεις αυτές επρόκειτο να συνδεθούν με τα ονόματα Σουηδών αρχαιολόγων: η Καλαύρεια, η Άφιδνα και η Μιδέα.

ΑΣΙΝΗ (1922)

Ο πανεπιστημιακός τομέας σπουδών της Κλασικής Αρχαιολογίας και Αρχαίας Ιστορίας δεν καθιερώθηκε στη Σουηδία παρά μόνο το 1909, με πρώτους καθηγητές τους Sam Wide (Πανεπιστήμιο της Ουψάλα) και Martin P. Nilsson (Πανεπιστήμιο του Λουντ). Τα πρώτα βήματα του 1894 ακολούθησε μια εκτεταμένη σουηδική ανασκαφή στην Ασίνη της Αργολίδας (1922–1930). Η έρευνα ξεκίνησε με προσωπική μέριμνα του πρίγκιπα Γουσταύου Αδόλφου (που αργότερα στέφθηκε

02

03

02

Ο Γουσταύος (ΣΤ') Αδόλφος στην Ασίνη, το φθινόπωρο του 1922. Φωτ.: Bernadottebiblioteket, bildarkiv, GVIA A10a.

04

Καλαύρεια, 1894 (Κτήριο Α). Φωτ.: Deutsches Archäologisches Institut Athen, D-DAI-ATH-Poros-0001.

03

Καλαύρεια, 1894. Φωτ.: Deutsches Archäologisches Institut Athen, D-DAI-ATH-Poros-0011.

04

05

06

07

08

05

Η ανασκαφική ομάδα στην Ασίνη το 1924.
Από αριστερά:
Holger Arbman, Natan Valmin, Erik Knudtzon, Krister Hanell, Axel W. Persson, Otto Frödin, Alfred Westholm, Sven Erlandsson, Sanfrid Neander-Nilsson.
Φωτ.: Asinesamlingen, Uppsala, c7775.

06

Ο Natan Valmin ποζάρει με ανασκαφικά ευρήματα στην Ασίνη το 1926 (Οικία G). Φωτ.: Asinesamlingen, Uppsala, c7771.

07

Η ανασκαφική ομάδα στην Ασίνη το 1930.
Φωτ.: Asinesamlingen, Uppsala, c7777.

08

Ο Axel W. Persson και ο Natan Valmin με μέλη της ανασκαφικής ομάδας στην Ασίνη, το 1924 ή το 1926.
Φωτ.: Asinesamlingen, Uppsala, c8302.

Γουσταύος ΣΤ' Αδόλφος της Σουηδίας), ο οποίος ήταν ενθουσιώδης αρχαιολόγος. Επισκέφθηκε την Ελλάδα το 1920 και έδειξε έντονο ενδιαφέρον για τον χώρο της Ασίνης. Εν μέρει λόγω της αυστηρότερης αρχαιολογικής νομοθεσίας στην Ελλάδα, σύμφωνα με την οποία δεν επιτρεπόταν η διεξαγωγή πολλών ανασκαφών συγχρόνως, η Γαλλική Σχολή Αθηνών παραχώρησε στον Γουσταύο Αδόλφο την άδεια της για ανασκαφές στην Ασίνη. Ο νομισματολόγος και αρχαιολόγος Ιωάννης Σβορώνος ενήργησε ως μεσάζων. Με άλλα λόγια, η άδεια παραχωρήθηκε στον ίδιο τον Γουσταύο Αδόλφο και όχι πρωτίστως στη Σουηδία.

Ο Γουσταύος Αδόλφος ανέλαβε πρόεδρος της «Επιτροπής Ασίνης», η οποία ιδρύθηκε τον Νοέμβριο του 1921 ως οργανωτική επιτροπή των ανασκαφών. Ζήτησε από τον Persson να διενεργήσει προκαταρκτικές έρευνες στην Ασίνη. Οι ανασκαφές ξεκίνησαν το 1922, ακολουθώντας το ενδιαφέρον της εποχής για την προϊστορική αρχαιολογία, και εστίασαν κυρίως στον οικισμό και τη νεκρόπολη της Εποχής του Χαλκού. Ωστόσο η έρευνα πεδίου αντλούσε στοιχεία τόσο από την αρχαιολογία των βορείων χωρών όσο και από την κλασική αρχαιολογία, μέσω των δύο διευθυντών ανασκαφής, του Axel W. Persson και του Otto Frödin. Ο ίδιος ο Γουσταύος Αδόλφος έλαβε μέρος στην ανασκαφή το φθινόπωρο του 1922.

Η γεωγραφική θέση της Ασίνης αποτελεί ένδειξη ότι υπήρξε σημαντικό διαμετακομιστικό λιμάνι των ακτών του Αργολικού κόλπου κατά την Εποχή του Χαλκού. Η θέση παρουσιάζει επίσης ασυνήθιστες ενδείξεις συνεχούς κατοίκησης μέχρι και την Εποχή του Σιδήρου (περ. 700 π.Χ.). Ο οικισμός επανέκαμψε γύρω στα 300 π.Χ., όπως μαρτυρούν τα εντυπωσιακά σωζόμενα τείχη της πόλης. Μετά το πέρας των ανασκαφικών αποστολών των ετών 1924, 1926 και 1930, ο Γουσταύος Αδόλφος παρότρυνε τους διευθυντές να δημοσιεύσουν τα αποτελέσματα των ανασκαφών (1938) και προώθησε την έκθεση των ευρημάτων στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου, όπου στίθηκε μια «Σουηδική Αίθουσα». Ο ίδιος ανακηρύχθηκε επίσης επίτιμος δημότης της πόλης. Η Επιτροπή Ασίνης διαλύθηκε το 1939.

Οι ανασκαφές στην Ασίνη τη δεκαετία του 1920 έλαβαν χώρα, κατ' εξαίρεση, χωρίς να υπάρχει σουηδικό αρχαιολογικό ινστιτούτο στην Ελλάδα. Η εξαίρεση αυτή οφείλεται κυρίως στην παροχή της άδειας ανασκαφής στον πρίγκιπα Γουσταύο Αδόλφο από τη Γαλλική Σχολή Αθηνών. Η Ασίνη έγινε σημαντικός «κόμβος» και χώρος εκπαίδευσης για μια γενιά Σουηδών κλασικών αρχαιολόγων. Οι ανασκαφές της Ασίνης πραγματοποιήθηκαν παράλληλα με τις συζητήσεις σχετικά με την ίδρυση ενός σουηδικού ινστιτούτου στη Μεσόγειο.

ΔΕΝΔΡΑ ΚΑΙ ΜΑΛΘΗ (1926)

Ο Axel W. Persson συνέχισε τις ανασκαφικές έρευνες στην Αργολίδα και ανέσκαψε το νεκροταφείο της Εποχής του Χαλκού στα Δενδρά το 1926–1927. Εκεί ερεύνησε έναν θολωτό τάφο σε μικρή απόσταση από τρεις τύμβους και δεκαέξι θαλαμωτούς τάφους. Δύο από τους τάφους αυτούς ανασκάφηκαν το 1927 από τον Έφορο Αρχαιοτήτων Αργολίδος Νικόλαο Μπέρτο σε συνεργασία με τον Persson. Οι ανασκαφές στον

09

Η Κάτω Πόλη της Ασίνης
(Καστράκι) μετά τις
ανασκαφές του 1926. Φωτ.:
Asinesamlingen, Uppsala,
c7731.

10

10
Η ανασκαφική ομάδα στα Δενδρά το 1927 (Axel W. Persson, Alfred Westholm και Åke Åkerström στο κέντρο). Φωτ.: Gustavianum – Uppsala universitetsmuseum, Uppsala.

11
Ο Natan Valmin σε απροσδιόριστη τοποθεσία, πιθανόν στην Αρκαδία, χωρίς χρονολόγηση (περ. 1930). Φωτ.: Asinesamlingen, Uppsala.

12
Μελέτη και συγκόλληση θραυσμάτων κεραμικής στα Δενδρά το 1939. Φωτ.: Gustavianum – Uppsala universitetsmuseum, Uppsala.

13
Εσωτερικό του θολωτού τάφου στα Δενδρά. Φωτ.: Σουηδικό Ινστιτούτο Αθηνών.

χώρο συνεχίστηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1930 καθώς και αργότερα, στις αρχές της δεκαετίας του 1960 (αυτή τη φορά σε ελληνοσουηδική συνεργασία) από τον διευθυντή του ΣΙΑ Paul Åström. Η θέση πιθανότατα σχετίζεται με τον παρακείμενο οικισμό της Μιδέας και είναι ένα από τα πλουσιότερα γνωστά μυκηναϊκά νεκροταφεία.

Ο κλασικός αρχαιολόγος Natan Valmin συμμετείχε στις ανασκαφές της Ασίνης το 1926. Το ίδιο έτος του υποδείχθηκαν δύο θολωτοί τάφοι κοντά στον σύγχρονο οικισμό της Μάλθης (πρώην Μπονιά), τους οποίους και ανέσκαψε στα τέλη του ίδιου έτους. Το επόμενο έτος ο Valmin ξεκίνησε την ανασκαφική έρευνα του προϊστορικού οικισμού στην παρακείμενη ακρόπολη, όπου οι εργασίες συνεχίστηκαν τα έτη 1929, 1933, 1934 και 1936. Ο Valmin ονόμασε εσφαλμένα ένα είδος σκουρόχρωμης εγχάρακτης κεραμικής της Μέσης Εποχής του Χαλκού «Αδριατική». Οι ανασκαφές δημοσιεύθηκαν το 1938 με το όνομα «Σουηδική Αποστολή Μεσσηνίας» (Swedish Messenia Expedition). Ο Valmin συνέχισε την αναζήτηση άλλων θολωτών τάφων αλλά εις μάτην. Οι εργασίες του

στη Μάλθη προκάλεσαν την ευρύτερη εστίαση της σουηδικής έρευνας πεδίου στην Ελλάδα στον τομέα της αρχαιολογίας τοπίου καθώς και την ολοκληρωμένη προσέγγιση και κατανόηση συγκεκριμένων αρχαιολογικών χώρων χάρη και στα συμφραζόμενά τους.

Επιπλέον, ο Valmin ίδρυσε το λεγόμενο «Σουηδικό Μουσείο» σε ένα ταπεινό κτήριο στο κοντινό χωριό Βασιλικό, βορειοδυτικά της Καλαμάτας. Ήλπιζε πως θα αποτελούσε κάτι σαν τον «δούρειο ίππο» για ένα μελλοντικό σουηδικό ινστιτούτο, φορέα που προωθούσε εξάλλου σε άρθρα του στον Τύπο. Η ανταπόκριση ήταν θετική, με σχόλια όπως: «Είναι εξίσου σημαντικό για εμάς τους Σουηδούς να έχουμε ένα σπίτι στην Αθήνα όσο και δίπλα στον Τίβερη (στη Ρώμη)». Οι συζητήσεις για την ίδρυση ενός σουηδικού αρχαιολογικού ινστιτούτου στην Αθήνα συνέχισαν τη δεκαετία του 1930. Για τους Σουηδούς, αυτή η φιλοδοξία αποτελούσε συνέχεια του Σουηδικού Ινστιτούτου Ρώμης, το οποίο είχε ιδρυθεί στα μέσα της δεκαετίας του 1920. Ωστόσο ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ανέστειλε προσωρινά αυτά τα σχέδια.

11

14
Ο δρόμος του θολωτού
τάφου στα Δενδρά. Φωτ.:
Σουηδικό Ινστιτούτο Αθηνών.

12

13

14

ΜΠΕΡΜΠΑΤΙ (1935)

Το 1934 ο αρχιεργάτης της ανασκαφής του Axel W. Persson στα Δενδρά τού υπέδειξε τον πολλά υποσχόμενο προϊστορικό οικισμό του Μαστού στο Μπερμπάτι Αργολίδας. Ο Persson ξεκίνησε την ανασκαφή της θέσης το 1935 σε συνεργασία με τον Erik J. Holmberg: ο πρώτος ανέσκαψε έναν θολωτό τάφο και ο δεύτερος έναν θαλαμωτό. Το επόμενο έτος ο Persson με τον Åke Åkerström άρχισαν να εξερευνούν την ανατολική πλαγιά του λόφου του Μαστού, αργότερα γνωστή ως «Συνοικία του Κεραμέα». Ο Persson άνοιξε επίσης δοκιμαστικές τομές στο παρακείμενο Ρωμαϊκό Λουτρό της Ύστερης Ρωμαϊκής περιόδου. Ο Gösta Säfllund εξερεύνησε τη «Δυτική Νεκρόπολη» καθώς και έναν πρωτοελλαδικό-μεσοελλαδικό οικισμό στη νότια πλαγιά του Μαστού. Ο Persson συνέχισε τις εργασίες στη «Συνοικία του Κεραμέα» την περίοδο 1937-1938, αλλά η έρευνα διεκόπη λόγω του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Μετά τον θάνατο του Persson το 1951, ο τότε διευθυντής του ΣΙΑ Åke Åkerström συνέχισε τις εργασίες στον Μαστό τα έτη 1953 και 1959.

ΑΣΕΑ (1936)

Ο Erik J. Holmberg, ο πρώτος διευθυντής του ΣΙΑ κατά τη δεκαετία του 1940, ανέσκαψε την ακρόπολη της Ασέας στη νότια Αρκαδία το 1936-1938 αλλά αναγκάστηκε να διακόψει τις εργασίες λόγω του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Το ενδιαφέρον του κέντρισε η πληθώρα της προϊστορικής κεραμικής στην ακρόπολη. Τα ευρήματα αποθηκεύτηκαν στα αρχαιολογικά μουσεία της Τεγέας και του Ναυπλίου αλλά διασκορπίστηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου. Ο Holmberg δημοσίευσε τις «Σουηδικές ανασκαφές στην Ασέα Αρκαδίας» το 1944 στη σειρά του Σουηδικού Ινστιτούτου Ρώμης.

ΜΙΔΕΑ (1939)

Οι ανασκαφικές έρευνες στην ακρόπολη της Μιδέας ξεκίνησαν το 1939 όταν ο Axel W. Persson διενήργησε ανασκαφές στην κορυφή της ακρόπολης και στα νότια άνδρα του λόφου. Οι εργασίες διακόπηκαν λόγω του πολέμου και συνεχίστηκαν σχεδόν 25 χρόνια αργότερα. Το 1963 ο Paul Åström και ο Έφορος Αρχαιοτήτων Αργολίδος Νικόλαος Βερδελής ξεκίνησαν

μια ελληνοσουηδική συνεργασία, με δοκιμαστικές τομές κοντά στην ανατολική πύλη της ακρόπολης. Οι ανασκαφές μεγάλης κλίμακας στη Μιδέα ξεκίνησαν 20 χρόνια αργότερα, το 1983, με τη μορφή ελληνοσουηδικού προγράμματος υπό τη διεύθυνση της Εφόρου Αρχαιοτήτων Καίτης Δημακοπούλου. Το 2000 η μετέπειτα διευθύντρια του ΣΙΑ Ann-Louise Schallin ανέλαβε την ευθύνη για το σουηδικό κομμάτι των ανασκαφών, οι οποίες συνεχίστηκαν μέχρι το 2009.

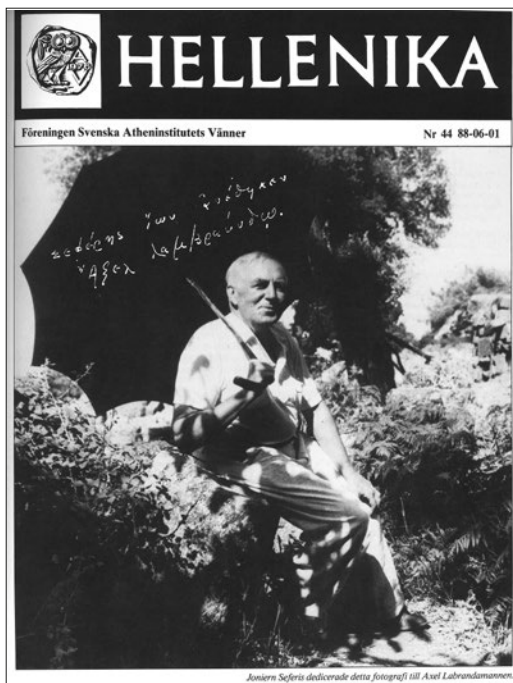
ΤΟ ΣΟΥΗΔΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΑΘΗΝΩΝ (1946/1948)

Η πρώτη φάση των «ξένων σχολών», δηλαδή αρχαιολογικών ινστιτούτων άλλων χωρών στην Ελλάδα, χρονολογείται στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Έως τις αρχές του 20ού, είχαν ιδρυθεί πέντε εθνικά αρχαιολογικά ινστιτούτα στην Αθήνα: η Γαλλική Σχολή, το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, η Βρετανική και η Αμερικανική Σχολή και το Αυστριακό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο. Σε αυτά προστέθηκε η Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή το 1909. Έκτοτε όμως δεν είχε δημιουργηθεί κανένα άλλο ξένο αρχαιολογικό ίδρυμα.

Το Σουηδικό Ινστιτούτο Αθηνών, το οποίο ιδρύθηκε το 1946 και εγκαινιάστηκε το 1948, ήταν το μοναδικό ξένο ινστιτούτο που ιδρύθηκε στην Ελλάδα από το 1909 μέχρι το 1975, στη

Μεταπολίτευση. Αυτό το μακροχρόνιο κενό —σχεδόν επτά δεκαετιών— είναι αξιοσημείωτο. Το ζήτημα της ίδρυσης ενός σουηδικού ινστιτούτου στην Αθήνα είχε συζητηθεί ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1920. Οι συζητήσεις συνεχίστηκαν και την επόμενη δεκαετία, αλλά το θέμα πάγωσε με το ξέσπασμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Το ΣΙΑ ιδρύθηκε στη Στοκχόλμη τον Απρίλιο του 1946 αλλά περίμενε την έγκριση της ελληνικής κυβέρνησης για τα εγκαίνιά του. Στο μεταξύ, το Σουηδικό Ινστιτούτο Ρώμης λειτουργησε ως μεσάζων για ανταλλαγές εκδόσεων, για παράδειγμα, με τη Βρετανική και την Ιταλική Σχολή Αθηνών. Η συγκατάθεση καθυστέρησε εξαιτίας του ελληνικού Εμφύλιου. Για κάποια χρόνια, από το 1937 μέχρι το 1947, από τον διευθυντή του Σουηδικού Ινστιτούτου Ρώμης αναμενόταν να οργανώσει και να τηθεί επικεφαλής μιας εκδρομής στην Ελλάδα διάρκειας ενός μηνός, που εντασσόταν στο ετήσιο μάθημα αρχαιολογίας του. Ο πρίγκιπας Γουσταύος Αδόλφος ήταν πρόεδρος του Ινστιτούτου Ρώμης και ανέλαβε την ίδια θέση στο διοικητικό συμβούλιο του ΣΙΑ. Το διοικητικό συμβούλιο δυσκολεύτηκε αρχικά να βρει διευθυντή και ο Einar Gjerstad σκέφτηκε προσωρινά να αναλάβει τη θέση ο ίδιος. Ωστόσο ο Erik J. Holmberg, που είχε διενεργήσει ανασκαφές στην Ασέα προπολεμικά, ανέλαβε διευθυντής για ένα έτος (1947–1948).

15

15

Ο Axel W. Persson στο εξώφυλλο της έκδοσης *Hellenika* (τχ. 44, 1988) των Φίλων του Σουηδικού Ινστιτούτου Αθηνών, σε φωτογραφία με αφιέρωση του Γιώργου Σεφέρη.

16

Σουηδικό Ινστιτούτο Αθηνών, 2021. Φωτ.: Β. Θεοδώρου.

Ο Σουηδοαμερικανός Oscar Broneer υπηρέτησε ως αναπληρωτής διευθυντής της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών μεταξύ 1947 και 1948, κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου. Ο ίδιος συνεργαζόταν με την αμερικανική «Ένωση για τη Βοήθεια στην Εμπόλεμη Ελλάδα» (Greek War Relief Association). Η ίδρυση του ΣΙΑ διευκολύνθηκε χάρη στην καλή εικόνα της Σουηδίας στην Ελλάδα, λόγω των προσπαθειών του Σουηδικού Ερυθρού Σταυρού για τον επισιτισμό του λιμοκτονούντος πληθυσμού στην Κατοχή. Οι προσπάθειες αυτές αναγνωρίστηκαν και με τη μετονομασία ενός δρόμου στο Κολωνάκι σε «οδό Σουηδίας». Η Αμερικανική και η Βρετανική Σχολή επί της οδού Σουηδίας στέγαζαν τη σουηδική και την ελβετική αποστολή του Ερυθρού Σταυρού κατά τη διάρκεια του πολέμου. Το ΣΙΑ δεν είχε εξασφαλίσει ακόμη στέγη όταν εγκαινιάστηκε τον Μάιο του 1948, σε μια τελετή στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη της Αμερικανικής Σχολής.

Σε αντίθεση με τις προγενέστερες ξένες σχολές στην Αθήνα, το Σουηδικό Ινστιτούτο Αθηνών αρχικά δεν μπορούσε να αναλαμβάνει ανασκαφικές εργασίες με δική του ευθύνη. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970, οι σουηδικές ανασκαφές στην Ελλάδα γίνονταν με τη χορήγηση προσωπικών αδειών, για παράδειγμα στους διευθυντές Åke Åkerström (Μπερμπάτι) τη δεκαετία του 1950 και Paul Åström (Δενδρά και Μιδέα) στις αρχές του 1960. Η κατάσταση αυτή συνεχίστηκε μέχρι τη Μεταπολίτευση, όταν το 1975 το ΣΙΑ πήρε την άδεια να λειτουργεί υπό το ίδιο καθεστώς με τις άλλες ξένες αρχαιολογικές σχολές.

Η πτώση της Χούντας το 1974 συνέπεσε με τη δωρεά στο Ινστιτούτο της έδρας του Σουηδικού Μονοπωλίου Καπνού στην Καβάλα. Έκτοτε το κτήριο της δεκαετίας του 1930 χρησιμοποιείται ως ξενώνας για συγγραφείς και καλλιτέχνες. Η σημερινή έδρα του ΣΙΑ, το νεοκλασικό κτήριο κοντά στο Μουσείο της Ακρόπολης, αγοράστηκε το 1975 χάρη και στη δωρεά του σουηδικού Ιδρύματος Knut και Alice Wallenberg και εγκαινιάστηκε το επόμενο έτος.

Οι πρώην διευθυντές του ΣΙΑ Berit Wells (η πρώτη γυναίκα διευθύντρια) και Arto Penttinen συνοψίζουν τον ρόλο και τη θέση του Ινστιτούτου στην ανασκόπησή τους του σουηδικού αρχαιολογικού έργου στην Ελλάδα το έτος 2005: «Ιδωμένο από σουηδική σκοπιά, το Ινστιτούτο είναι εκπαιδευτικό ίδρυμα που υπάγεται στο Υπουργείο Παιδείας· για τους Έλληνες πρόκειται για αρχαιολογική σχολή η οποία υπάγεται στο Υπουργείο Πολιτισμού και ως εκ τούτου οφείλει να εστιάζει στην αρχαιολογική ανασκαφή και έρευνα».

Η βιβλιοθήκη του ΣΙΑ λειτούργησε ως κατάλληλη βάση για επέκταση όταν δημιουργήθηκαν στην Αθήνα τα άλλα αρχαιολογικά ινστιτούτα των Βορείων Χωρών (Φινλανδία, Νορβηγία και Δανία) τις δεκαετίες του 1980 και 1990. Τα ξένα αρχαιολογικά ινστιτούτα στην Ελλάδα υποχρεούνται να διαθέτουν ερευνητική βιβλιοθήκη και ήταν πολύ πιο λογικό να μοιραστούν μια κοινή βιβλιοθήκη παρά να έχει το κάθε ινστιτούτο τη δική του. Οι εργασίες για τη δημιουργία μιας κοινής βιβλιοθήκης ξεκίνησαν το 1989, με τη συγχώνευση των εθνικών βιβλιοθηκών των νεότερων ιδρυμάτων με τη συλλογή της σουηδικής βιβλιοθήκης. Το νέο κοινό εγχείρημα, η Βιβλιοθήκη των Βορείων Χωρών της Αθήνας, άνοιξε τις πόρτες του το 1995.

ΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΑΣΙΝΗ (1969)

Το 1969 το Σουηδικό Ινστιτούτο Αθηνών και ο διευθυντής του Carl-Gustaf Styrenius προσκλήθηκαν να διενεργήσουν ανασκαφές στην Κρήτη. Μια περιοχή του λόφου Καστέλλι στο κέντρο της πόλης των Χανίων, η οποία είχε βομβαρδιστεί στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, επρόκειτο να οικοδομηθεί. Κρίθηκε αναγκαία η σωστική ανασκαφή των μινωικών αρχαιοτήτων που ήταν γνωστό ότι υπήρχαν στην περιοχή. Οι ελληνοσουηδικές ανασκαφές πραγματοποιήθηκαν με συνδιευθυντές τον Styrenius και τον Έφορο Αρχαιοτήτων Δυτικής Κρήτης Γιάννη Τζεδάκι. Συνεχίστηκαν έως το 1987 με συμπληρωματικές αποστολές στα 1989–1990 και 2001.

Την ίδια περίοδο διενεργήθηκαν σωστικές ανασκαφές ανατολικά της ακρόπολης της Ασίνης (οικόπεδο Καρμανιόλα), όπου σχεδιάζονταν να δημιουργηθεί χώρος κατασκήνωσης. Ο Carl-Gustaf Styrenius και το ΣΙΑ δέχθηκαν την πρόταση να συνεχίσουν τις εργασίες στην Ασίνη. Το 1970 ξεκίνησαν ανασκαφές στον χώρο κατασκήνωσης στο οικόπεδο Καρμανιόλα και στα χαμηλότερα πρανή του λόφου της Μπαρμπούνας. Οι πρώτες διεκόπησαν λόγω της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το 1974, ενώ οι εργασίες στην Μπαρμπούνα συνεχίστηκαν τη δεκαετία του 1970 και πάλι το 1989.

ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ (1976)

Το 1976 ο διευθυντής του Σουηδικού Ινστιτούτου Pontus Hellström διενήργησε ανασκαφή με τον Erik J. Holmberg στον Παράδεισο Θράκης, στην κορυφή ενός λόφου κοντά στον ποταμό Νέστο και την αρχαία Εγνατία Οδό. Σήμερα η θέση είναι γνωστή ως «Κλισί Τεπέ», τουρκική απόδοση των λέξεων *εκκλησία* και *λόφος*, από τα ερείπια μιας βυζαντινής εκκλησίας. Οι Hellström και Holmberg είχαν επισκεφθεί τον χώρο το προηγούμενο έτος, καθώς τους ενδιέφερε κυρίως σε σχέση με την Ύστερη Εποχή του Χαλκού. Η θέση ωστόσο σύντομα απέδωσε ευρήματα κυρίως από την Ύστερη Νεολιθική περίοδο.

ΚΟΙΛΑΔΑ ΤΟΥ ΜΠΕΡΜΠΑΤΙΟΥ (1988)

Η Berit Wells συνέχισε τις εργασίες στο Μπερμπάτι το 1988, με μια επιφανειακή έρευνα στην κοιλάδα του Μπερμπατίου με επίκεντρο την ευρύτερη περιοχή και όχι μια συγκεκριμένη θέση. Με τον τρόπο αυτό διευρύνθηκε η χρονολογική εστίαση της σουηδικής αρχαιολογικής δραστηριότητας στην Ελλάδα ώστε να συμπεριλάβει τόσο την Αρχαϊκή και την Κλασική περίοδο όσο και την Ύστερη Αρχαιότητα και τους νεότερους χρόνους.

Η έρευνα κάλυπτε την κοιλάδα και την περιοχή γύρω από τον γειτονικό οικισμό Λίμνες. Πολλές από τις θέσεις που εντοπίστηκαν διερευνήθηκαν περαιτέρω στο πλαίσιο του προγράμματος *Berbat Valley Project*, το οποίο ξεκίνησε το 1994 και στόχευε στη διερεύνηση της τοπικής αγροτικής οικονομίας. Πράγματι, από τη δεκαετία του 1990 και μετά δίνεται περισσότερη προσοχή στις μη προϊστορικές περιόδους. Ένας χώρος λατρείας των ύστερων γεωμετρικών–αρχαϊκών χρόνων ανασκάφηκε το 1994 κοντά στον θολωτό τάφο, ενώ παράλληλα πραγματοποιήθηκε έρευνα του υστερορωμαϊκού λουτρού. Στο Πυργούθι, στον «ελληνιστικό πύργο», ανασκάφηκε μια αγροικία (1995 και 1997). Τα αποτελέσματα αντικατοπτρίζουν

τη διαχρονική επιρροή διαφόρων τοπικών και περιφερειακών κέντρων εξουσίας (π.χ. Κόρινθος, Άργος). Το 1999 πραγματοποιήθηκε μια έρευνα του λόφου του Μαστού, ο οποίος δεν είχε συμπεριληφθεί στην προηγούμενη επιφανειακή έρευνα, με στόχο να δοκιμαστούν νέες μέθοδοι δειγματοληψίας πεδίου και ψηφιακής επεξεργασίας δεδομένων.

ΚΟΙΛΑΔΑ ΤΗΣ ΑΣΕΑΣ (1994)

Η έρευνα πεδίου της κοιλάδας της Ασέας πραγματοποιήθηκε στα 1994–1996, γύρω από τη θέση της προηγούμενης «σουηδικής» ανασκαφής στην Ασέα, την ακρόπολη του λόφου Παλαιόκαστρου. Την έμπνευση για το εγχείρημα έδωσε η επιφανειακή έρευνα της κοιλάδας του Μπερμπατίου, κι ο στόχος ήταν να δοθεί μια νέα ερμηνεία των παλαιότερων προϊστορικών ευρημάτων στα ευρύτερα τοπικά συμφραζόμενα. Η έρευνα ταύτισε κάποιες έως τότε άγνωστες θέσεις στην κοιλάδα της Ασέας, συμπεριλαμβανομένης μιας σειράς από νεολιθικές θέσεις. Το 1997, μια ομάδα ερευνητών από τις βόρειες χώρες ανέσκαψε τα κατάλοιπα του μεγαλύτερου λίθινου ναού της Αρχαϊκής εποχής στην Αρκαδία (περ. 500 π.Χ.), κοντά στην κορυφή του κοντινού βουνού του προφήτη Ηλία. Τα τείχη της ακρόπολης της Ασέας μελετήθηκαν εκ νέου κατά τη διάρκεια μιας σύντομης αποστολής το 2000.

ΚΑΛΑΥΡΕΙΑ (1997–)

Το 1997 το Σουηδικό Ινστιτούτο προσκλήθηκε να συνεχίσει τις εργασίες του στο Ιερό του Ποσειδώνα στην Καλαύρεια Πόρου. Οι έρευνες πεδίου που διεξήχθησαν την περίοδο 1997–2002 με επικεφαλής τη διευθύντρια του ΣΙΑ Berit Wells άνοιξαν τον δρόμο για ένα εκτενέστερο πρόγραμμα ερευνών που ξεκίνησε το επόμενο έτος και συνεχίζεται μέχρι και σήμερα, με επικεφαλής αρχικά τη Wells κι έπειτα τον πρώην διευθυντή του ΣΙΑ Arto Penttinen.

ΜΑΚΡΑΚΩΜΗ, ΕΡΜΙΟΝΗ ΚΑΙ ΒΛΟΧΟΣ (2010, 2015–)

Το Αρχαιολογικό Πρόγραμμα Μακρακώμης (Makrakomi Archaeological Landscapes Project) πραγματοποιήθηκε την περίοδο 2010–2015, με έρευνα πεδίου γύρω από τη Μακρακώμη στην κοιλάδα του Σπερχειού, στη δυτική Φθιώτιδα. Η κοιλάδα έχει θεωρηθεί σύνορο μεταξύ της βόρειας και της νότιας Ελλάδας και επομένως περιοχή μείζονος σημασίας, ιδιαίτερα στην Ύστερη Κλασική και την Ελληνιστική περίοδο, έπειτα από την άνοδο της Μακεδονίας.

Το 2015 ξεκίνησε ένα τριετές ερευνητικό πρόγραμμα με τίτλο *A Greek Cityscape and its People. A Study of Ancient Hermione*. Πρόκειται για συνεργασία της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αργολίδας (με επικεφαλής την Έφορο Άλκηστη Παπαδημητρίου) και του ΣΙΑ. Η διευθύντρια του Ινστιτούτου Jenny Wallensten ηγείται της σουηδικής ομάδας. Η έρευνα της αρχαίας Ερμιόνης συνεχίζεται από το 2018 μέσω του τρέχοντος ερευνητικού προγράμματος *Hermione. A Model City*.

Οι έρευνες πεδίου και οι μη επεμβατικές μέθοδοι έχουν αποφέρει αξιόπιστα αποτελέσματα τα τελευταία χρόνια, για παράδειγμα στη Μακρακώμη και τον Βλοχό. Ο αρχαιολογικός χώρος του Βλοχού, κοντά στον Παλαμά της δυτικής

17

19

17 Στρωματογραφία συγκροτήματος στον λόφο Καστέλλι (Ύστερομινωική, Βυζαντινή, Βενετική και Οθωμανική περίοδος). Φωτ.: ΣΙΑ.

18 Ρωμαϊκό λουτρό στο Μπερμπατί. Φωτ.: ΣΙΑ.

19 Άποψη της ανασκαφής στην πλατεία Αγ. Αικατερίνης, στον λόφο Καστέλλι. Φωτ.: ΣΙΑ.

20 Ο ελληνιστικός πύργος στο Πυργούθι (Μπερμπατί). Φωτ.: ΣΙΑ.

21 Παράδεισος Θράκης. Φωτ.: ΣΙΑ.

22 Ο λόφος του Μαστού στο Μπερμπατί. Φωτ.: ΣΙΑ.

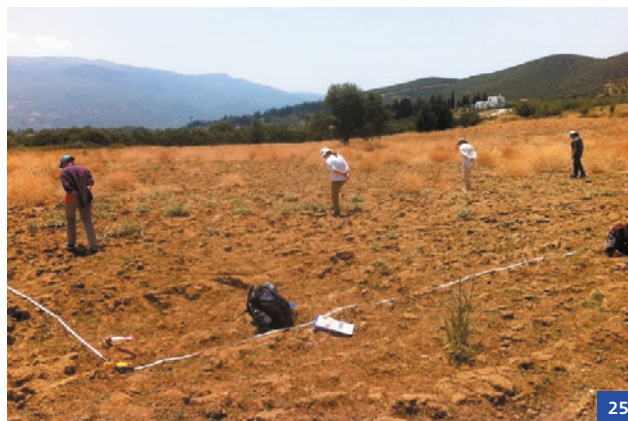

23
Ο Sam (Samuel) Wide
και ο Lennart
Kjellberg στην
Καλαύρεια, το 1894.
Φωτ.: Samling
Kristenson Sven
(Sven Kristensons
arkiv), Lunds
universitetsbibliotek.

24

25

Θεσσαλίας, εκτείνεται στην κορυφή και τις άμεσες παρυφές του λόφου Στρογγυλοβούνι. Το αρχαιολογικό πρόγραμμα *The Vlochos Archaeological Project* πραγματοποιήθηκε τα έτη 2016–2018, ως μια συνεργασία μεταξύ της Εφορείας Αρχαιοτήτων Καρδίτσας (Μαρία Βαϊσπούλου) και του ΣΙΑ (Robin Rönnlund) με την Helène Whittaker του Πανεπιστημίου του Γκέτεμποργκ, με σκοπό την καταγραφή των αρχαίων λειψάνων όλων των περιόδων στην περιοχή. Το ελληνο-σουηδικό πρόγραμμα εφάρμοσε μη επεμβατικές μεθόδους συμπεριλαμβανομένης της γεωφυσικής διασκόπησης, της τεκμηρίωσης με τη χρήση υψηλής ακρίβειας GPS και της εκτεταμένης αεροφωτογραφίας.

ΑΣΙΝΗ (2021)

Το φθινόπωρο του 2021 διεξήχθη υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα του αρχαίου λιμένος και των ακτών γύρω από την ακρόπολη της Ασίνης, από αρχαιολόγους του Πανεπιστημίου της Στοκχόλμης σε συνεργασία με το ΣΙΑ και την Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων. Από το 2016, το πρόγραμμα βελτίωσης των διαδρόμων επισκεπτών στην ακρόπολη, με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, αναδεικνύει το ιστορικό της αρχαιολογικής έρευνας στον χώρο. Φέτος (2022), εορτάζεται η εκατονταετηρίδα από τις πρώτες ανασκαφές στην Ασίνη, την πρώτη μεγάλης κλίμακας σουηδική εκστρατεία αρχαιολογικής έρευνας πεδίου στην Ελλάδα.

Χάρτης

Θέσεις αρχαιολογικών
ερευνών του Σουηδικού
Ινστιτούτου Αθηνών.

24

Η ακρόπολη στην Ασέα.
Φωτ.: ΣΙΑ.

25

Επιφανειακή έρευνα στη
Μακρακώμη.
Φωτ.: ΣΙΑ.

26

Βλοχός, ο λόφος
Στρογγυλοβούνι.
Φωτ.: ΣΙΑ.

Βιβλιογραφία

- Åkerström Åke, *Svenska Institutet i Athen: Ett jubileum och en återblick*, Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, Gothenburg 1973.
- Berg Ingrid, *Kalauraia 1894. A Cultural History of the First Swedish Excavation in Greece* (Stockholm Studies in Archaeology, 69), Stockholms universitet, Stockholm 2016.
- Forsén Jeannette / Forsén Björn, *The Asea Valley Survey. An Arcadian Mountain Valley From the Palaeolithic Period Until Modern Times*, Swedish Institute at Athens, Stockholm 2003.
- Forsén Jeannette (επιμ.), *Agios Elias of Asea, Arcadia. From Early Sanctuary to Medieval Village*, τόμ. 1, Swedish Institute at Athens, Stockholm 2021.
- Frödin Otto / Persson Axel W., *Asine. Results of the Swedish Excavations 1922–1930*, Generalstabens Litografiska Anstalts Förlag, Stockholm 1938.
- Hellström Pontus (επιμ.), *Paradeisos. A Late Neolithic settlement in Aegean Thrace* (Medelhavsmuseet Memoir, 7), Medelhavsmuseet, Stockholm 1987.
- Hägg Robin / Nordquist Gullög / Berit Wells (επιμ.), *Asine III. Supplementary Studies on the Swedish Excavations 1922–1930*, Swedish Institute at Athens, Stockholm 1996.
- Lindblom Michael / Berit Wells (επιμ.), *Mastos in the Berbati Valley. An Intensive Archaeological Survey*, Swedish Institute at Athens, Stockholm 2011.
- Mauzy Marie, «Inter Arma Caritas: The Swedish Red Cross in Greece in the 1940s», στο Richard Clogg (επιμ.), *Bearing Gifts to Greeks: Humanitarian Aid to Greece in the 1940s*, Palgrave Macmillan, Basingstoke 2008, σ. 97–112.
- Nordquist Gullög C. / Hägg Robin, «The History of the Asine Excavations and Collections, with a Bibliography», στο Robin Hägg / Gullög Nordquist / Berit Wells (επιμ.), *Asine III. Supplementary Studies on the Swedish Excavations 1922–1930*, Swedish Institute at Athens, Stockholm 1996, σ. 11–18.
- Persson Axel W., *Asine. De svenska utgrävningarna*, J.A. Lindblads förlag, Uppsala 1931.
- Persson Axel W., *The Royal Tombs at Dendra near Midea*, C.W.K. Gleerup, Lund 1931.
- Persson Axel W., *New Tombs at Dendra Near Midea*, C.W.K. Gleerup, Lund 1942.
- Penttinen Arto, *Staden, guden och havet. En berättelse om Poseidons helgedom i Kalauraia efter de andra svenska utgrävningarna, 1997–2012. Slutrapport från ett forskningsprogram*, Makadam förlag, in collaboration with Riksbankens Jubileumsfond, Göteborg & Stockholm 2014.
- Penttinen Arto, «Arkeologi i juntans Grekland», στο Frederick Whitling (επιμ.), *Svensk antikforskning vid Medelhavet. Gustaf VI Adolf och fältarkeologi i historiskt perspektiv*, Kungl. Vitterhetsakademien, Stockholm 2014, σ. 103.
- Schallin Ann–Louise, «Introduction», στο Ann–Louise Schallin (επιμ.), *Perspectives on Ancient Greece. Papers in Celebration of the 60th Anniversary of the Swedish Institute at Athens*, Swedish Institute at Athens, Stockholm 2013, σ. 9–18.
- Schallin Ann–Louise, «Persson, kronprinsen och bronsålderns kungar i Argolis», στο Frederick Whitling (επιμ.), *Svensk antikforskning vid Medelhavet. Gustaf VI Adolf och fältarkeologi i historiskt perspektiv*, Kungl. Vitterhetsakademien, Stockholm 2014, σ. 61–62.
- Styrenius Carl–Gustaf, «Swedish Institute in Athens 1948–1973», *Medelhavsmuseet Bulletin* 9 (1974), σ. 75–80.
- Styrenius Carl–Gustaf, *Asine. En svensk utgrävningsplats i Grekland / Asine. A Swedish excavation site in Greece*, Medelhavsmuseet, Stockholm 1998.
- Valmin Nathan, *The Swedish Messenia Expedition*, C.W.K. Gleerup, Lund 1938.
- Wells Berit / Runnels Curtis (επιμ.), *The Berbati–Limnes Archaeological Survey 1988–1990*, Swedish Institute at Athens, Stockholm 1996.
- Wells Berit, *Life Around an Excavation / Η ζωή γύρω από μία ανασκαφή. Αίθουσα Τέχνης Ναυπλίου* 24.10–14.11.1998, Swedish Institute at Athens, Athens 1998.
- Wells Berit, *Visitors from the North. Early Swedish Travelers to Greece*, Nicholas P. Goulandris Foundation, Athens 1998.
- Wells Berit, «The Prehistory of the Swedish Institute at Athens», στο Berit Wells (επιμ.), *New Research on Old Material from Asine and Berbati in Celebration of the Fiftieth Anniversary of the Swedish Institute at Athens*, Swedish Institute at Athens, Stockholm 2002, σ. 9–22.
- Wells Berit / Penttinen Arto, *On Site. Swedish Archaeologists in Greece*, Motibo Books, Athens 2005.
- Whitling Frederick, «Einar Gjerstad, Erik Sjöqvist och Svenska Institutet i Athen», στο Bodil Nordström–Karydakís / Ann–Louise Schallin (επιμ.), *Svunna ögonblick. Svenscars möten med Grekland*, Artos & Norma Bokförlag, Skellefteå 2016, σ. 211–215.
- Whitling Frederick, «Krigskriser, krigsrisker. Röda Korset i Grekland under andra världskriget», *Hellenika* 168 (2019), σ. 4–5.
- Whitling Frederick, *Western Ways. Foreign Schools in Rome and Athens*, De Gruyter, Berlin & Boston 2019.
- Wide Samuel / Lennart Kjellberg, «Ausgrabungen auf Kalauraia», *Athenische Mitteilungen* 20 (1895), σ. 267–326.